



Јавно Предузеће за газдовање шумама "СРБИЈАШУМЕ" Београд  
Споменик природе „Долина потока Бигар“



## ЗАШТИЂЕНО ПОДРУЧЈЕ СПОМЕНИК ПРИРОДЕ „ДОЛИНА ПОТОКА БИГАР“

# ПЛАН УПРАВЉАЊА за период 2016 - 2025. године

Март, 2016. године

## Садржај

Увод	3
Границе и режими заштите	3
Површина и власништво	4
<b>1. ПРИКАЗ ГЛАВНИХ ПРИРОДНИХ И СТВОРЕНИХ ВРЕДНОСТИ И ПРИРОДНИХ РЕСУРСА</b>	5
1.1 Главне природне вредности	5
1.2 Геолошке одлике	5
1.3 Геоморфолошке одлике	6
1.4 Хидролишке одлике	6
1.5 Климатске одлике	6
1.6 Предеоне одлике	7
1.10 Главне створене вредности	7
<b>2. ОЦЕНА СТАЊА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ</b>	8
<b>3. ПРЕГЛЕД АКТИВНОСТИ, ДЕЛАТНОСТИ И ПРОЦЕСА КОЈИ ПРЕДСТАВЉАЈУ ФАКТОРЕ УГРОЖАВАЊА</b>	8
<b>4. ДУГОРОЧНИ ЦИЉЕВИ ЗАШТИТЕ, ОЧУВАЊА И УНАПРЕЂЕЊА И ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА</b>	9
<b>5. АНАЛИЗА И ОЦЕНА УСЛОВА ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ДУГОРОЧНИХ ЦИЉЕВА ЗАШТИТЕ, ОЧУВАЊА И УНАПРЕЂЕЊА И ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА</b>	10
<b>6. ПРИОРИТЕТНЕ АКТИВНОСТИ И МЕРЕ НА ЗАШТИТИ, ОДРЖАЊУ, ПРАЂЕЊУ СТАЊА И УНАПРЕЂЕЊУ ПРИРОДНИХ И СТВОРЕНИХ ВРЕДНОСТИ</b>	13
<b>7. ПРИОРИТЕТНИ ЗАДАЦИ НАУЧНОИСТРАЖИВАЧКОГ И ОБРАЗОВНОГ РАДА</b>	15
<b>8. ПЛАНИРАНЕ АКТИВНОСТИ НА ОДРЖИВОМ КОРИШЋЕЊУ ПРИРОДНИХ ВРЕДНОСТИ, РАЗВОЈУ И УРЕЂЕЊУ</b>	16
<b>10. АКТИВНОСТИ НА ПРОМОЦИЈИ ВРЕДНОСТИ</b>	20
<b>11. СТУДИЈСКА (ИСТРАЖИВАЧКА), ПРОГРАМСКА, ПЛАНСКА И ПРОЈЕКТНА ДОКУМЕНТАЦИЈА ПОТРЕБНА ЗА СПРОВОЂЕЊЕ ЦИЉЕВА И АКТИВНОСТИ НА ЗАШТИТИ, ОЧУВАЊУ, УНАПРЕЂЕЊУ И ОДРЖИВОМ РАЗВОЈУ</b>	20
<b>12. ОБЛИЦИ САРАДЊЕ И ПАРТНЕРСТВА СА ЛОКАЛНИМ СТАНОВНИШТВОМ И ДРУГИМ ВЛАСНИЦИМА И КОРИСНИЦИМА НЕПОКРЕТНОСТИ</b>	21
<b>13. АКТИВНОСТИ И МЕРЕ НА СПРОВОЂЕЊУ ПЛАНА СА ДИНАМИКОМ И СУБЈЕКТИМА РЕАЛИЗАЦИЈЕ ПЛАНА УПРАВЉАЊА И НАЧИН ОЦЕНЕ УСПЕШНОСТИ ЊЕГОВЕ ПРИМЕНЕ</b>	22
<b>14. ФИНАНСИЈСКА СРЕДСТВА И МАТЕРИЈАЛНЕ ПРЕТПОСТАВКЕ ЗА ИЗВРШЕЊЕ ПОВЕРЕНИХ ПОСЛОВА УПРАВЉАЊА</b>	25

## УВОД

Влада Републике Србије је на основу Закона о заштити природе („Сл. гласник РС“ бр. 36/2009, 88/2010, 91/2010-исправка и 14/2016), донела **Уредбу о проглашењу Споменика природе „Долина потока Бигар“** („Сл. гласник РС“ бр. 72, од 19. 08. 2015.).

Уредбом је подручје долине потока Бигар, које се налази на ободу Старе планине у југоисточној Србији, проглашено заштићеним подручјем II категорије, регионалног односно великог значаја.

Заштита овог подручја врши се ради очувања геоморфолошких и хидролошких вредности, снажног крашког врела, потока Бигар са слаповима и језерцима, у чијој долини се налази највећа акумулација бигра у Србији и маркантним водопадом у близини ушћа у Стањанску реку.

Водопад Бигреног потока је као морфохидролошки природни споменик заштићен решењем СО Књажевац од 05. марта 1981. год. Заштитна зона је обухватала 1,6701ха.

Споменик природе „Долина потока Бигар“ налази се у југоисточној Србији, на територији општине Књажевац (КО Стањинац) и општине Пирот (КО Базовик), код села Стањинац, поред асфалтног пута Кална – Пирот. Удаљеност: од Београда - 320 km, од Калне - 7 km, од Пирота 32 km. Надморска висина је 440 -630 m .

Уредбом се управљање Спомеником природе “Долина потока Бигар” поверава Јавном предузећу за газдовање шумама „Србијашуме“ Београд. **Непосредно управљање на терену врши део предузећа Шумско газдинство „Тимочке шуме“ Бољевац, Шумска управа Књажевац.**

### **Границе и режими заштите**

Заштитом су обухваћене следеће катастарске парцеле: К.О. Стањинац: 4107, 4106, 4105, 4101, 4100, 4099, 4098, 4097, 4096, 4095, 4093, 4092, 4091, 4090 (у приватном власништву) и 4086/1, 4675део, 4113, 4112, 4111, 4110, 4109, 4108, 4102, 4094, 4089, 4088, 4087(у државном власништву) и КО Базовик: 13154/1, 619, 618, 617, 616, 615, 614, 612, 611, 328, 327, 326, 325, 324, 323, 322, 321, 320, 319, 318, 317, 316, 315, 314, 313, 312, 311, 310, 309, 308, 307, 306, 305, 304, 303, 302, 301, 300, 299, 298, 297, 296, 295, 294, 293, 291, 290, 289, 288, 287, 286, 285, 284, 283, 282, 281, 280, 279, 276, 255, 245, 244, 243, 242, 239, 238, 235, 234, 233, 232, 231, 203, 112, 111, 109, 107, 106, 105, 100, 99, 98, 97, 95, 88, 87, 86, 85, 82, 81, 80(у приватном власништву) и 13157 део, 13156 део, 613, 292, 246, 241, 240, 237, 236, 110, 108, 104, 103, 101, 96, 94, 84, 83 (у државном власништву) и 247 и 102 (у црквеном власништву).

Уредбом о проглашењу Споменика природе „Долина потока Бигар” на подручју Споменика природе успостављен је **двостепени режим заштите**.

Граница другог степена заштите прати периферне катастарске парцеле укључене у простор који је под заштитом, док је граница првог степена просторно дефинисана положајем потока Бигар са проширењима код водопада и врела.

Очување, унапређење, одрживо коришћење и приказивање природних и других вредности подручја Споменика природе “Долина потока Бигар“ се спроводи према плану управљања, који доноси управљач на период од десет година. На план управљања заштићеним подручјем, које је проглашено актом Владе, сагласност даје Министарство надлежно за послове заштите животне средине.

План управљања Спомеником природе “Долина отока Бигар“ је урађен на основу:

- Уредбе о проглашењу Споменика природе “Долина потока Бигар“ („Сл. гласник РС“ бр. 72/2015)
- Студије заштите Споменика природе „Долина потока Бигар“ (Завод за заштиту природе Србије, 2012.године)

### **Површина и власништво**

Споменик природе „Долина потока Бигар“ налази се на подручју општине Књажевац, КО Стањинац и општине Пирот КО Базовик, укупне површине 28,1517ха. Од тога је 18,2337 ха у приватној својини, 9,9180 ха у државној својини .

Површина по власништву:

Редни број	Власништво	Површина у ha	%
1.	Државно	9,9180	35
2.	Приватно	18,2337	65
<b>Свега СП „Долина потока Бигар“</b>		<b>28,1517</b>	<b>100</b>

Површина по степену заштите:

Редни број	Власништво	Површина у ha	%
1.	I степен	1,2611	5
2.	II степен	26,8906	95
<b>Свега СП „Долина потока Бигар“</b>		<b>28,1517</b>	<b>100</b>

## 1. ПРИКАЗ ГЛАВНИХ ПРИРОДНИХ И СТВОРЕНИХ ВРЕДНОСТИ И ПРИРОДНИХ РЕСУРСА

### 1.1 Главне природне вредности

*„Водопад Бигреног потока је један од најпознатијих и најлепших акумулативних бигрених водопада Србије и као такав представља објекат хидролошког наслеђа Србије“ (Гавриловић, Белиј, Симић, 2008).*

Поток Бигар је лева притока Стањанске реке, која се код Калне спаја са изворишним крацима Трговишког тимока. Извире на 530м н.в. под гребеном Пајешког камена (1182м) и после само 1200м тока, слаповима и водопадима се обрушава преко сопствених наслага и улива у Стањанску реку, на 440 м н.в. У висинској разлици од 90м, поток је изградио широку долину и запунио је акумулацијама бигра по чему је и добио име. Укупна површина под бигром је 14,4ха и то је највећа акумулација бигра у Србији. Поток Бигар је и даље биготворна речица са најразличитијим облицима савремене акумулације.

У горњем делу долине поток Бигар је формирао плитку долину у сопственим наносима, која је данас препознатљива по идеално заравњеним терасама, које се у дужини од преко 400м пружају са обе стране речног корита. Низводно бигрена акумулација се завршава одсецима преко којих се поток обрушава низовима каскада и слапова између којих су бројна језерца.

Водопад на одсеку доње терасе је сложена геоморфолошко-хидролошка појава. После проласка кроз усек клисуре, вода долази на ивицу прегиба, где се рачва и обрушава. Први десни крак, пада 9,6м на полицу, одакле се поново рачва у два низа каскада висине 6,8м и 7,9м. Други крак има слободан пад од 14,5м, одакле се плитким каскадама спушта ка дну долине, спаја са крацима десног водопада – па се тако обједињени уливају у Стањанску реку.

### 1.2 Геолошке одлике

Карстни извор „Бигар“ дренира карстну издан развијену у доњокредним кречњацима и формира кратак ток који се улива у повремени ток Бигар. Ток је низводно формирао бигрене терасе у два нивоа и непосредно пре ушћа у Стањанску реку формирао водопад.

На подручју споменика природе присутне су стене плеозојске, највећим делом мезозојске и кенозојске старости.

На карбонатним седиментима доње креде налази се карстни извор Бигар, ток Бигар, као и корито Стањанске реке у коју се улива.

Карбонатне масе су карстификоване и у њима је развијена издан која се празни преко карстног извора Бигар. Воде ове издани растварају матичну кречњачку стену и у себи носе доста раствореног калцијум-карбоната, који се таложи на водопадима у виду великих наслага бигра.

Бигар је стена настала у кварталу од алувијалних седимената. Наталожен је од извора до водопада. На доњој тераси дебљина местимично прелази 10м.

### *1.3 Геоморфолошке одлике*

Вода потока Бигар је временом формирала две велике терасе. Горња се налази на самом почетку потока. То је идеално заравњена тераса са обе стране речног корита и у плиткој долини. Ова тераса се завршава одсеком у чијем се подножју формира језерце заграђено бигреном прегачом, а вода даље отиче преко бројних каскада и слапова, који су повезани језерцима.

Доња тераса је неправилно заталасана каналима и рукавцима. Она је много више коришћена од стране човека. Вода је на више места скретана и усмеравана на воденице или на њиве (вештачке ваде) копањем канала.

На доњем току поток се интензивно усеца у сопствену акумулацију формирајући 10-15м дубоку клисуру, на чијем се крају преко одсека од 16м обрушава у долину Стањанске реке.

Водопад на одсеку доње терасе је сложена геоморфолошко-хидролошка појава, како је то објашњено у тачки 1.1.

### *1.4 Хидролишке одлике*

Поток Бигар је лева притока Стањанске реке у коју се улива код пута Кална – Пирот. Укупна дужина сталног тока је 1330м, а најкраће растојање између врела и ушћа у Стањанску реку је 1220м, па је коефицијент развијености речног тока 1,0898. Укупан пад речног тока је 110м, а просечан 82,71м/км.

Узводно од врела уочљив је горњи део некадашње долине потока Бигар. Са долином сталног тока он чини јединствену целину. Тај узводни део је дуг 2300м и њиме вода само повремено тече. Он почиње од места који се зове Николина вртача, са висине од 770м.

Примарни максимум водостаја јавља се у марту. Већ од маја, водостај почиње равномерно да опада, да би минимум постигао у септембру, а низак је током читаве летње сезоне.

### *1.5 Климатске одлике*

#### **Температура ваздуха**

Клима споменика природе је приказана на основу података са станице Књажевац и Пирот за период 1961-2000. година. Средња годишња температура ваздуха је око 10,2°C. Најхладнији је јануар са температуром ваздуха од -1,2°C, а најтоплији месец је јули са средњом месечном температуром ваздуха од 20,6°C.

Годишња амплитуда температуре у Књажевцу је 21,7°C. Због пораста надморске висине, од Књажевца долином Трговишког Тимока, амплитуда опада.

#### **Падавине**

Средње годишње количине падавина се крећу од 632-680 mm.

Бележе се два максимума (један крајем пролећа, односно почетком лета и други крајем јесени, односно почетком зиме) и два минимума падавина (један крајем лета, односно почетком јесени и други у неком од зимских периода).

## Ветар

Ветар у великој мери зависи од распореда циклона и антициклона. У условима у којима нема топографских препрека, хоризонтално струјање ваздуха се креће од области са вишим, према областима са нижим ваздушним притиском. Међутим, тамо где је морфолошка дисецираност простора изражена, ветар се прилагођава изгледу терена.

Као и код већих водотокова попут Трговишког Тимока и у споменику природе доминантан правац ветра зависи од правца пружања долине потока Бигар.

### *1.6 Предеоне одлике*

Споменик природе Долина потока Бигар се налази у планинском венцу, на ободу Старе планине. Њен пејзаж је брдско-планинских одлика. Благо заталасана долина у којој се смењују ливаде и шумарци, окружена је шумовитим странама околних узвишења.

Састоји се из две велике акумулације на горњој и доњој тераси.

На горњој тераси налази се идеално заравњена чистина изнад које се налази манастир Св. Онуфрија Великог. Горња тераса се завршава одсецима преко којих се поток обрушава безбројним каскадама, слаповима и водопадима између којих су бројна језерца.

У средњем и доњем делу тока, са обе стране долине, приметни су бројни канали и јазови који су наводили воду на низиве воденица. Воденице су данас напуштене, обрасле вегетацијом и препуштене пропадању.

И на крају, доња тераса се завршава водопадом, који је најмаркантнији део подручја. Он се састоји из два крака, од којих је десни, водом богатији, издељен на две степенице-слапа приближно исте висине. Леви крак се састоји из више танких млазева.

Територија овог подручја представља специфичан предео са карактеристичним природним вредностима (водопад, каскаде, слапови и сл.) и такође, са издвојеним створеним вредностима (манастир, воденице).

### *1.10 Главне створене вредности*

Додатну вредност еколошки очуваном простору долине потока Бигар даје и **манастир Св. Онуфрија Великог**, једини манастир у Србији који је посвећен овом свецу. Манастир се налази на самој ивици горње терасе. Од некадашњег комплекса, за које се претпоставља да се простирало од врела до ушћа у Стањанску реку, данас су обновљени манастирска црква, звонара и конак. Храм је активан као парохијска црква.

Низводно, на око 500м од манастира, на чистини, налази се усамњено стабло дивље крушке које представља запис, што потврђује вредност овог подручја за околно становништво.

Од извора потока Бигар до ушћа у Стањанску реку, у непосредној близини цркве, крајем 19. века подигнуто је 13 воденица. Оне су од 1930. године користиле околном становништву из белопаланачког краја.

## 2. ОЦЕНА СТАЊА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

У близини заштићеног подручја је сеоско насеље Стањинац, које има типичну демографску слику планинских насеља Србије. У њему је 2002. године живело 95 становника чија је просечна старост 65,6 година.

Природни услови у долини потока Бигар представљају погодан простор за развој пољоприврених активности. То су углавном пчеларство и земљорадња на традиционалан начин са употребом минималне количине пестицида.

Имајући у виду интензитет људских активности, екстезиван начин одвијања пољопривреде, мали број становника, релативно мали број посета, удаљеност од већих насеља, може се рећи да у основи не постоји значајан негативан утицај на животну средину овог подручја, те се стање основних чинилаца животне средине (вода, ваздух и земљиште) у споменику природе и ближој околини може окарактерисати као веома добро.

## 3. ПРЕГЛЕД АКТИВНОСТИ, ДЕЛАТНОСТИ И ПРОЦЕСА КОЈИ ПРЕДСТАВЉАЈУ ФАКТОРЕ УГРОЖАВАЊА

Главни чиниоци који имају непосредан утицај на поток Бигар и његову ближу околину, а могу се окарактерисати као негативни и угрожавајући су:

1. Неконтролисана експлоатација бигра;
2. Одвођење воде врела ради снабдевања околних домаћинстава;
3. Неконтролисана излетничка посета;
4. Неконтролисано бацање отпада.

Бигар је редак и цењен као грађевински материјал, али је такође јединствен као природни феномен. Досадашња експлоатација и дивљи мајдани остављају трајне негативне последице и нарушавају поред осталих и естетске вредности подручја.

Овај проблем ће бити актуелизован у будућности имајући у виду могућ дефицит овог најдрагоценијег ресурса – воде.

Долина потока Бигар представља једну од омиљених туристичких тачака и познато излетничко место. Најчешће случајни пролазници, који кад приметите водопад, застану и овде направе паузу, за собом остављају гомиле смећа, ложе отворену ватру, перу аутомобиле, али и ломе комаде бигра.

Иако је мали број посетиоца узводног дела, бацање отпада у поток доводи до његовог гомилања изнад водопада, јер га задржава густа вегетација.

**Разматрајући постојеће и потенцијалне активности, као и доступност подручја (отвореност) путем Књажевац – Пирот, намеће се закључак да је Споменик природе „Долина потока Бигар“ високог нивоа угрожености, а разлог је да тај што се бигар, као основно обележје подручја у значајној мери експлоатише.**



#### **4. ДУГОРОЧНИ ЦИЉЕВИ ЗАШТИТЕ, ОЧУВАЊА И УНАПРЕЂЕЊА И ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА**

Концепт заштите заштићеног подручја “Долина потока Бигар” базира се на предузимању свих расположивих мера очувања свих природних и створених вредности које су у њему садржане, мера заштите, унапређења и уређења подручја.

*Основни циљ заштите, очувања и унапређења Споменика природе је да највећа акумулација бигра у Србији буде сачувана од експлоатације, да долина потока Бигар са осталим природним и створеним вредностима, постане добро позната и изван регионалних оквира по својој јединствености у погледу геоморфолошких и хидролошких одлика и посећена.*

##### **4.1 Дугорочни циљеви заштите СП „Долина потока Бигар“ су:**

1. Очување природних и створених вредности подручја;
2. Очување и побољшање стања природних чиниоца животне средине;
3. Функционисање споменика природе у области рекреације, туризма и образовања и уређење простора ради обезбеђења подршке наведеним функцијама;
4. Стална интердисциплинарна научна истраживања у споменику природе;
5. Препознатљивост природних вредности споменика природе и ван региона;
6. Економски бенефит локалног становништва од радова на унапређењу и очувању споменика природе.

##### **4.2 Смернице за унапређење СП „Долина потока Бигар“**

У циљу унапређивања стања СП „Долина потока Бигар“ неопходно је:

- спроводити мониторинг у циљу активне заштите бигра;
- подстицати комплексна научна истраживања;
- развијати туризам и туристичку инфраструктуру;
- промовисати природне и културне вредности подручја;
- сарадња са локалним становништвом и корисницима са циљем усклађивања активности са заштитом и унапређењем подручја и подршке локалном развоју, промоцији локалних производа и услуга.

##### **4.3 Смернице за одрживи развој СП „Долина потока Бигар“**

Унапређењем самог заштићеног подручја, ствара се и могућност развоја локалне средине. Могуће смернице одрживог развоја су:

**-Развој туризма** (сеоског туризма, еко-едукативног туризма, спортско-рекреативног туризма, излетничког туризма, верског туризма). Уређење простора за туристичке, едукативне и спортско-рекреативне активности и реконструкција старих објеката у традиционалном стилу саставни су део концепта заштите природног добра;

**-Развој алтернативних видова пољопривреде** (лековито биље и здрава храна пореклом из околине споменика природе могу да се појаве на тржишту као елементи комплексне туристичке понуде).

## 5. АНАЛИЗА И ОЦЕНА УСЛОВА ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ДУГОРОЧНИХ ЦИЉЕВА ЗАШТИТЕ, ОЧУВАЊА И УНАПРЕЂЕЊА И ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА

### PESTEL – ситуациона анализа

**P** (*Political*) – политички услови, који значе ефикасно решавање питања која се односе на активности управљача и осталих заинтересованих лица на заштићеном подручју од стране надлежних органа и институција на државном и локалном нивоу.

*Претпоставка је да овај услов неће представљати проблем у спровођењу Плана управљања у наредном десетогодишњем периоду.*

**E** (*Economic*) – економски услови који подразумевају трајно и стабилно финансирање Плана управљања на основу Закона о заштити природе и Уредбе о проглашењу Споменика природе „Долина потока Бигар”.

*Испуњење економских услова за реализацију планираних активности биће уско везано за економско окружење у земљи, јер се планира да 60% трошкова буде финансирано из Буџета Републике Србије.*

**S** (*Social*) – социјални услови, који подразумевају еколошки свесно и одговорно локално становништво.

*Оцењује се реална могућност да се сарадња успостави.*

**T** (*Tehnological*) – технолошки услови, односно опремљеност управљача кадровима, пословним простором и средствима рада, опремљеност заштићеног подручја комуналном, саобраћајном и туристичком инфраструктуром.

*По питању управљача услови су испуњени. У наредном периоду очекује се постепено решавање појединих инфраструктурних питања.*

**E** (*Ecological*) – еколошки услови, који подразумевају висок квалитет чинилаца животне средине и поштовања стандарда тог квалитета, очуваност природних вредности, смањен ризик од акцидената.

*Овај услов је скоро у потпуности испуњен.*

**L** (*Legal*) – правни услови, који подразумевају заокружен сет закона и подзаконских аката, који се односе на заштиту животне средине, коришћење природних богатстава, изградњу и уређење простора.

*Овај услов је у знатном делу испуњен.*

### SWOT анализа

*Предности и слабости представљају унутрашње услове, особине заштићеног подручја и управљача, док су шансе и ризици спољашњи фактори на које управљач не може уопште или значајније утицати.*

<p style="text-align: center;"><b>ПРЕДНОСТИ – СНАГЕ</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• геоморфолошко и хидролошко богатство и разноврсност (водопад, каскаде, језерца, слапови, крашко врело )</li> <li>• највећа акумулација бигра у Србији</li> <li>• оригинални примери народног градитељства - воденице</li> <li>• добар квалитет животне средине</li> <li>• близина манастира Св. Онуфрија Великог</li> <li>• доступност – близина путног правца Књажевац-Пирот</li> <li>• искуство ЈП „СРБИЈАШУМЕ“ у управљању заштићеним подручјем</li> <li>• стручни капацитети управљача у вези планирања и управљања заштићеним подручјем</li> </ul>	<p style="text-align: center;"><b>НЕДОСТАЦИ - СЛАБОСТИ</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• недовољна обученост чувара</li> <li>• недовољна презентација подручја</li> <li>• недовољна комуникација са образовним установама и научним институцијама</li> <li>• несигурно финансирање управљања</li> </ul>
<p style="text-align: center;"><b>МОГУЋНОСТИ – ШАНСЕ</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• испуњење општих услова заштите</li> <li>• развој туризма (еко, спортско-рекреативног, вреског, сеоског)</li> <li>• одрживи развој локалне заједнице - повећање броја посетилаца, пласмана локалних производа и услуга,</li> <li>• партнерство са другим корисницима и финансирање радова из фондова ЕУ</li> </ul>	<p style="text-align: center;"><b>ПРЕТЊЕ – РИЗИЦИ</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• удаљеност подручја од седишта управљача и изолованост (слабо развијеног дела Србије)</li> <li>• пад стандарда потенцијалних посетилаца и умањена могућност улагања у инфраструктурне радове</li> <li>• непостојање стимулативних пројеката</li> <li>• незаинтересованост локалног</li> </ul>

### Избор стратегије

**TOWS матрица** већи акценат ставља на екстерно окружење у односу на SWOT анализу – где је наглашено интерно окружење. TOWS матрица представља погодан алат за идентификацију и избор најпогоднијих стратегија. Резултати SWOT анализе тестирани су кроз TOWS матрицу.

	<b>OPPORTUNITIES МОГУЋНОСТИ-ШАНСЕ</b>	<b>THREATS ПРЕТЊЕ-РИЗИЦИ</b>
<b>STRENGTHS ПРЕДНОСТИ - СНАГЕ</b>	<p><b>S - O стратегије МАКСИ – МАКСИ</b></p> <p>Стратегије које користе снаге/предности да максимизују пружене шансе</p>	<p><b>S - T стратегије МАКСИ – МИНИ</b></p> <p>Стратегије које користе снаге/предности да минимизују ризике/опасности</p>
<b>WEAKNESSES НЕДОСТАЦИ - СЛАБОСТИ</b>	<p><b>W – O стартегије МИНИ – МАКСИ</b></p> <p>Стратегије које минимизују слабости да би унапредиле/повећале шансе</p>	<p><b>W – Т стратегије МИНИ-МИНИ</b></p> <p>Стратегије које минимизују слабости и умањују/отклањају опасности</p>

*Одабрана је S-T (МАКСИ - МИНИ) стратегија која подразумева одлучно и одговорно коришћење сопствених снага за минимизирање спољних ризика.* Сматра се најреалнијом варијантом за остварење циљева управљања у периоду важења Плана управљања и у актуелном PESTEL окружењу, приказаном у претходној ситуационој анализи.

Управљање Спомеником природе „Долина потока Бигар“ и планирање радова и активности на заштити и развоју одређено је следећим условима који проистичу из Закона о заштити природе, аката о проглашењу и других меродавних закона и подзаконских аката:

- заштићено подручје отвореног типа, односно слободно за посећивање и разгледање;
- кроз посету и боравак на подручју, најдиректније се испољавају научно-истраживачка, образовно-васпитна, општекултурна, спортска и рекреативна функција заштите и тиме се материјализује и оправдава јавни интерес у вези очувања природних добара;
- прикладним развојем тих функција може се успешно економски валоризовати споменути јавни интерес у вези заштите;

Основни – почетни услови за реализацију Плана, као што су законска регулатива (Закон о заштити природе, сет Правилника, Акт о проглашењу заштићеног подручја, Правилник о унутрашњем реду и чуварској служби) су испуњени доношењем ових аката. Потребно је да управљач донесе и Одлуку о накнадама за коришћење заштићеног подручја да би правни оквир био испуњен.

Управљач испуњава услове које прописује Правилник о условима које мора да испуњава управљач заштићеног подручја („Службени гласник РС“ 36/09).

Услови у вези израде потребних планова и пројектне документације, још увек нису испуњени, због постојања одређеног распореда у самом планирању. Након израде и усвајања Плана управљања Спомеником природе „Долина потока Бигар“ извршиће се и усаглашавање ловне основе и основе газдовања шумама.

Динамика реализације Плана управљања, по годинама, која је дефинисана у самом плану и полазна је основа за планирање и израду Годишњих програма управљања. У Годишњем програму управљања, управљач између осталог планира средства за реализацију активности, опредељујући изворе финансирања, уважавајући актуелно економско финансијско стање (сопствено и у окружењу).

## 6. ПРИОРИТЕТНЕ АКТИВНОСТИ И МЕРЕ НА ЗАШТИТИ, ОДРЖАЊУ, ПРАЋЕЊУ СТАЊА И УНАПРЕЂЕЊУ ПРИРОДНИХ И СТВОРЕНИХ ВРЕДНОСТИ

Обавеза управљача је поред надгледања заштићеног подручја и контроле поштовања прописаног режима заштите и стварање организационих и финансијских услова за санацију, мониторинг, уређење простора и промоцију заштићеног добра.

Активности и мере на заштити, одржању, праћењу стања и унапређењу природних и створених вредности, груписане су на следећи начин:

➤ **активности на чувању и заштити Споменика природе** су основни и трајни задатак управљача:

- формирање и опремање чуварске службе (униформа, значка, легитимација, ХТЗ опрема, опрема за прву помоћ, опрема за пењање, теренско возило, компјутер, штампач, ГПС уређај и остало);
- стручно и физичко оспособљавање чувара (знање пружања прве помоћи, вештине комуникације, познавање темељних вредности подручја, познавање процедуре у случају настанка пожара);
- спровођење прописаног режима заштите, који је утврђен актом о заштити односно Уредбом и мерама које су предвиђене Правилником о унутрашњем реду и чуварској служби, који је донео управљач;
- спровођење мера заштите од пожара дефинисане у Плану заштите од пожара који доноси управљач;

➤ **информативно - промотивне активности** које обухватају различите видове обележавања на терену и облике медијске промоције вредности овог простора:

- обележавање граница;
- постављање и одржавање идентификационих, статусних табли, информативних паноа, који на популаран начин приказују начин постанка и еволуцију природног добра, историјат створених вредности и сл.;
- постављање табли упозорења о поштовању успостављеног реда и режима;
- израда промотивног материјала;
- израда WEB презентације;

➤ **активности на уређивању**, које подразумевају обезбеђивање бољег приступа и мрежу интерних стаза са пратећим елементима рекреативне инфраструктуре, односно израду пројекта уређења простора непосредног окружења у циљу квалитетније презентације заштићеног подручја и безбедности посетилаца:

- постављање путоказа на околним (локалним и магистралним) путевима;
- постављање и одржавање смероказа у самом споменику природе;
- уређење пешачких и бицикличких стаза;
- постављање пешачког мостића;
- уређење ложишта за роштиљ;
- постављање и одржавање мобилијара: сеница/вењака са клупама и столовима, корпи за отпатке, клупа ...;

- решавање проблема комуналне инфраструктуре (отпад и паркинг);
  - делимично хортикултурно уређење и неговање амбијенталног лика;
  - обнова и оживљавање старих воденица;
  - санација „ожиљака“ насталих експлоатацијом бигра;
- **научно-истраживачке активности** - спровођење научних истраживања:
- успостављање хидролошких и климатских осматрања на делу изнад водопада и утврђивање хидролошког режима потока Бигар;
  - активности на утврђивању и мониторингу хемијских и микробиолошких карактеристика воде, које су од великог значаја за даљи живот подручја;
  - истраживање живог света заштићеног подручја;
  - формирање хидролошке, физичко-географске и биолошке базе података о подручју;
  - истраживање културно-историјских вредности манастира Свети Онуфрије;
- **активности на редовном чишћењу и одржавању** врела и бигрених наноса (од наноса и отпада из узводних делова долине), односно целог простора стављеног под заштиту.

За реализацију планираних активности у Споменику природе „Долина потока Бигар“ управљач има следеће обавезе:

- Доношење Плана управљања за период од 10 година, Годишњег програма управљања и Извештаја о остваривању годишњег Програма управљања, Правилника о унутрашњем реду и чуварској служби, као и Одлуке о накнадама за коришћење заштићеног подручја. Сагласност на ова акта даје Министарство надлежно за послове заштите животне средине, а обавеза доношења ових аката регулисана је Законом о заштити природе и Уредбом о проглашењу Споменика природе „Долина потока Бигар“.
- Усаглашавање основе газдовања за газдинску јединицу Нишава (Шумско газдинство Пирот) са донетим Планом управљања за период од 10 година;
- Формирање базе података у функцији управљања, коришћења и мониторинга стања у заштићеном подручју;

## 7. ПРИОРИТЕТНИ ЗАДАЦИ НАУЧНОИСТРАЖИВАЧКОГ И ОБРАЗОВНОГ РАДА

Приоритетни задаци научноистраживачког и образовног рада у Споменику природе „Долина потока Бигар“ су:

1. **Израда плана и програма научних истраживања (Пројекат истраживања) и дефинисање програма и протокола праћења – мониторинга** природних и створених вредности подручја;

2. **Спровођење истраживања** да би се извршило вредновање и израдила подлога за усмерено и одрживо управљање спомеником природе, са акцентом на следеће:

- хидролошка и климатска осматрања на делу изнад водопада и утврђивање хидролошког режима потока Бигар;
- хемијска и микробиолошка истраживања воде потока Бигар;
- геоморфолошка истраживања бигрених творевина (врело, прегаче, каскаде, слапови, водопади);
- истраживање живог света заштићеног подручја;
- истраживање културно-историјских вредности манастира Свети Онуфрије;

Истраживања ће радити научне институције које покажу заинтересованост, а управљач ће пружити сву могућу подршку истраживачима.

3. **Образовни рад са информисањем јавности** представља важан инструмент у заштити, који води до разумевања природних и културних вредности од стране јавности, а затим и до промена ставова и понашања јавности и на крају до преузимања одговорности и активног укључивања јавности у заштиту и очување споменика природе и ближе околине:

**3.1 Едукација локалног становништва** у области заштите животне средине и споменика природе и подизање нивоа свести локалне заједнице у циљу очувања биодиверзитета и туристичке валоризације подручја и одрживог развоја подручја.

У оквиру ових активности планира се: одржавање радионица и предавања за старије становнике, едукативни програми за узраст деце из локалних осмогодишњих школа, успостављање мреже волонтера за послове у вези чишћења, мониторинга ...).

**3.2 Едукација посетилаца и шире јавности** кроз организацију школа у природи, стручна вођења, уређење научно-популарне стазе (у дужини од 4км) са инфо паноима на значајним локалитетима и одржавање презентација.

## 8. ПЛАНИРАНЕ АКТИВНОСТИ НА ОДРЖИВОМ КОРИШЋЕЊУ ПРИРОДНИХ ВРЕДНОСТИ, РАЗВОЈУ И УРЕЂЕЊУ

### КОРИШЋЕЊЕ ПРИРОДНИХ ВРЕДНОСТИ

Шуме су на заштићеном подручју заступљене на око 15% површине, од чега је државних шума 3ха и остало су приватне шуме. Државним шумама газдује Шумско газдинство Пирот у оквиру газдинске јединице Нишава (1201), одељење 17. одсек в.

Изнад манастира Светог Онуфрија Великог налази се комплекс државних шума којима газдује ЈП “Србијашуме“. Газдовање се изводи по начелима међународне сертификације шума (FSC стандард) а на основу планских докумената одобрених од стране надлежног Министарства.

Приватним шумама се газдује на основу годишњег Програма газдовања у шумама сопственика. Сви плански документи биће усаглашени са Планом управљања Спомеником природе „Долина потока Бигар“, односно са мерама заштите које су одређене Уредбом.

С обзиром на површину под шумом у самом споменику природе, очекује се минимално коришћење дрвне масе, што ће бити под надзором стручних лица које су задужена за обављање стручно-техничких послова у шумама сопственика. *Акцент радова у шумарству биће превентивна заштита шума од пожара, евентуална санација штета настала од непогода и редовна контрола сакупљања дивљих врста флоре и фауне.*

### ОДРЖИВИ РАЗВОЈ

У циљу одрживог развоја локалне заједнице управљач ће:

- подржавати активности локалног становништва и корисника које су у корист очувања природних и културних вредности споменика природе;
- промовисати локалне производе и услуге кроз своје активности;
- успоставити сарадњу са локалним заједницама на заједничким пројектима с циљем обнове традиционалних вредности (храна, обичаји...) за стварање препознатљивог идентитета локалних производа;
- континуирано, кроз едукативан рад и информисање, повећавати свест корисника простора, локалне заједнице као и шире јавности о добробитима и користима заштите и одрживог коришћења заштићеног подручја.

Туристичку понуду заштићеног подручја треба уклопити у понуду коју нуди Парк природе „Стара планина“ који се налази у непосредној близини.

**Транзитни туризам** је најизгледнији облик туристичке понуде, с обзиром да се заштићено подручје налази на путу Пирот – Књажевац.

**Излетнички туризам** је већ успостављен, с тим што је потребно уредити простор за боравак излетника, а у циљу заштите природних и створених вредности (ложишта за роштиљ, клупе, корпе за отпатке).

**Екотуризам** треба да допринесе како развијању свести о заштити природне средине не само туриста већ и локалне заједнице. Екотуризам се базира на вођењу и пратњи мањих



група људи у природу у циљу едукације. Еко-туре могу бити - образовне туре, планинарске и слично.

**Верски туризам** представља потенцијални сегмент туризма овог подручја, с обзиром да је у заштићеном подручју једини манастир у Србији који је посвећен Светом Онуфрију.

**Сеоски туризам** и активирање појединачних сеоских домаћинстава је могуће, али уз веће напоре с обзиром на демографску слику околине. За оживљавање сеоског туризма неопходна је едукација чланова домаћинства, финансијска подршка, комунална уређеност, техничка и санитарна опремљеност домаћинстава.

### УРЕЂЕЊЕ СПОМЕНИКА ПРИРОДЕ

Планирани радови на уређењу заштићеног подручја су:

- ✓ постављање путоказа на околним путевима;
- ✓ постављање и одржавање смероказа у самом споменику природе;
- ✓ уређење прилаза заштићеном подручју;
- ✓ постављање информативних табли;
- ✓ постављање и одржавање надстрешница са клупама и столовима;
- ✓ постављање клупа за одмор крај пешачких стаза – 4 ком;
- ✓ постављање и одржавање корпи за отпатке;
- ✓ уређење ложишта за роштиљ;
- ✓ уређење бицикличких и пешачких стаза, са клупама и корпама за отпатке;
- ✓ изградња пешачког моста на Шугринској реци испод водопада;
- ✓ постављање прелаза – брвна на потоку Бигар изнад горњег водопада;
- ✓ реконструкција воденице.

Путокази ће бити постављени на путу Књажевац – Пирот укупно 2 комада.

Смерокази ће бити постављени у самом споменику природе на раскрсницама бицикличких и пешачких стаза, укупно 4 ком.

Прилаз заштићеном подручју ће бити уређен ограђивањем и обележавањем паркинга и делимичним хортикултурним уређењем прилазног дела.

Информативне табле биће постављене на 3 локације: код главног водопада поред пута Књажевац-Пирот – 1 ком; код каскада испод воденица 1 ком; код воденица 1 ком; поред пута за манастир 1 ком; код врела потока Бигар 1 ком. Укупно 4 информативне табле, од којих су три средњих димензија и једна велика, код главног водопада.

Планира се постављане 3 надстрешнице са клупама и столовима. Две код старих воденица код горњег водопада и каскада и једна код врела. Код главног водопада поред пута Књажевац – Пирот постављене су две надстрешнице са клупама које су у добром стању. Поставила их је Туристичка организација општине Књажевац.

Поред сваке надстрешнице биће уређено по једно ложиште за роштиљ, дакле укупно 5 комада и постављене по две корпе за отпатке.

Бицикличке стазе у дужини од око 3,0км биће уређене дуж постојећих путева и стаза у самом подручју, као и на гребенском путу са источне стране заштићеног подручја. Бицикличке стазе биће уређене и за пешаке. Стазе предвиђене само за пешаке биће у дужини од око 1,5км.

Поред стаза биће постављене клупе за одмор са корпама за отпатке. Укупан број клупа и корпи крај стаза биће 4 комада.

Пешачки мост биће постављен на Шугринској реци, како би се успоставила кружна комуникација стаза. Прелаз - брвно биће постављено на потоку Бигар изнад горњег водопада, да би се омогућило коришћење гребенске стазе на истоку.

Реконструкција воденице биће најкомплекснији задатак на уређењу. Прва фаза биће у наредних неколико година, а подразумева: прикупљање информација везано за потребну пројектну документацију, решавање имовинских односа, налажење компетентних стручњака за ову проблематику и на крају израда пројектне документације. Друга фаза биће у другом делу планског периода од 10 година и подразумева извођење радова на реконструкцији једне воденице у заштићеном подручју.

#### 9. ПРОСТОРНА ИДЕНТИФИКАЦИЈА ПЛАНСКИХ НАМЕНА КОРИШЋЕЊА ЗЕМЉИШТА

Уредбом о проглашењу Споменика природе „Долина потока Бигар“ на подручју Споменика природе успостављен је **двостепени режим заштите**.

Површина подручја под I степеном заштите обухвата најужи део потока Бигар са извесним проширењима на ближу околину код врела и код водопада. У овом степену заштите спроводи се строга заштита којом се омогућавају процеси природне сукцесије и очување станишта и животних заједница у условима дивљине.

На површинама на којима је утврђен режим заштите II степена забрањене су следеће активности:

- 1) индустријска и индивидуална експлоатација бигра и других минералних и неминералних сировина и отварање позајмишта земље и камена;
- 2) крчење вегетације и вршење земљаних, грађевинских, шумарских и других радова на местима и на начин који могу изазвати процесе ерозије;
- 3) каптирање извора и све активности које би могле имати утицаја на режим подземних и површинских вода;
- 4) изградња септичких јама пропусног типа и свако испуштање отпадних и осочних вода у водоток и земљиште;
- 5) узнемиравање птица и узимање јаја;
- 6) уништавање шумске вегетације;
- 7) укуцавање табли и других обавештења на стаблима;
- 8) активности које могу довести до деградације или уништења геонаслеђа;
- 9) примарна прерада и предконцентрација сировина;
- 10) депоновање отпадних материјала свих врста;
- 11) градња стамбених, економских, туристичких и викенд објеката;

На подручју на којем је утврђен режим заштите II степена ограничавају се следеће активности:

- 1) узимање фосилоносних материјала у научне сврхе, уз знање управљача и уз услове заштите природе;
- 2) радови у оквиру одржавања вегетације (шумског комплекса) – на санитарно-узгојне мере, односно на побољшање здравственог стања састојина;
- 3) реконструкција и уређење старих воденица, стаза и путева;
- 4) реконструкција и доградња постојећих објеката манастира Светог Онуфрија Великог;
- 5) сакупљање и транспорт неопасног отпада;
- 6) лов, на санитарни одстрел;
- 7) брање и сакупљање дивље флоре и фауне, уз прибављену Дозволу за сакупљање и коришћење у комерцијалне сврхе (коју издаје надлежно Министарство);

За све активности које нису забрањене, као и за радове који су ограничени, у складу са законом којим се уређује заштита природе, подноси се захтев Заводу за заштиту природе Србије за издавање услова заштите природе.

Изречене забране и наведена процедура не односе се на постојећи начин коришћења пољопривредног земљишта.

## 10. АКТИВНОСТИ НА ПРОМОЦИЈИ ВРЕДНОСТИ

Управљач планира следеће активности на промоцији природних и створених вредности Споменика природе „Долина потока Бигар“:

- израду прикладне публикације која ће бити доступна локалној самоуправи, корисницима и посетиоцима Споменика природе;
- организовање и учешће обележавања значајнијих датума у вези заштите животне средине: Светског дана вода, Светског дана биодиверзитета, Светског дана заштите животне средине, Светског дана туризма, Светског дана заштите природе и др.;
- обезбеђење доступности аката које доноси управљач, као што су Правилник о унутрашњем реду и чуварској служби Споменика природе „Долина потока Бигар“, Одлука о накнадама за коришћење природних вредности и услуга Споменика природе „Долина потока Бигар“ и др.
- организовање презентације о значају Споменика природе „Долина потока Бигар“ за ученике основних и средњих школа;

## 11. СТУДИЈСКА (ИСТРАЖИВАЧКА), ПРОГРАМСКА, ПЛАНСКА И ПРОЈЕКТНА

### ДОКУМЕНТАЦИЈА ПОТРЕБНА ЗА СПРОВОЂЕЊЕ ЦИЉЕВА И АКТИВНОСТИ НА ЗАШТИТИ, ОЧУВАЊУ, УНАПРЕЂЕЊУ И ОДРЖИВОМ РАЗВОЈУ

Студијска, програмска, планска и пројектна документација за спровођење циљева и активности на заштити, очувању, унапређењу и одрживом развоју су:

1. Програми, пројекти и друга планска акта на заштити природних вредности и обновљивих природних ресурса Споменика природе ”Долина потока Бигар“, а пре свега: измене и допуне шумске и ловне основе и ажурирање плана заштите од пожара.
2. Пројекти на уређењу Споменика природе. У првом реду односе се на пројекте реконструкције старих воденица, уређење прилаза заштићеном подручју и изградњу дрвених пешачких мостића.
3. Решења о имовинско правном статусу старих воденица.
4. Пројекти презентације и популаризације Споменика природе.

## 12. ОБЛИЦИ САРАДЊЕ И ПАРТНЕРСТВА СА ЛОКАЛНИМ СТАНОВНИШТВОМ И ДРУГИМ ВЛАСНИЦИМА И КОРИСНИЦИМА НЕПОКРЕТНОСТИ

Као један од дугорочних циљева заштите и унапређења Споменика природе „Долина потока Бигар“ је и економски бенефит локалног становништва од активности у споменику природе. У том смислу, Јавно предузеће за газдовање шумама „Србијашуме”, ће као управљач заштићеног подручја, у сарадњи са локалном самоуправом, покренути следеће активности:

- организовање и учешће у различитим акцијама поводом обележавања Светског дана вода, Светског дана биодиверзитета, Светског дана заштите животне средине, Светског дана туризма, Дана заштите природе и др.;
- заједничко учешће са локалном самоуправом у изради пројеката и конкурисању за средства донација, а у вези унапређења простора у споменику природе и ближој околини;
- едукација локалног становништва у области заштите животне средине и споменика природе и подизање нивоа свести локалне заједнице у циљу очувања геонаслеђа и туристичке валоризације подручја и одрживог развоја подручја. У оквиру ових активности планира се: одржавање радионица и предавања за старије становнике, едукативни програми за узраст деце из локалних осмогодишњих школа, успостављање мреже волонтера за послове у вези чишћења, мониторинга;
- подршка активностима локалног становништва, које су у корист очувања природних и културних вредности споменика природе;
- сарадња са локалним становништвом села Стањинац, Шугрин, Кална итд. на заједничким пројектима с циљем обнове традиционалних вредности (храна, обичаји...) за стварање препознатљивог идентитета локалних производа и промоције локалних производа и услуга кроз своје активности;
- сарадња са манастиром Светог Онуфрија Великог на промоцији културне баштине манастира;

### 13. АКТИВНОСТИ И МЕРЕ НА СПРОВОЂЕЊУ ПЛАНА СА ДИНАМИКОМ И СУБЈЕКТИМА РЕАЛИЗАЦИЈЕ ПЛАНА УПРАВЉАЊА И НАЧИН ОЦЕНЕ УСПЕШНОСТИ ЊЕГОВЕ ПРИМЕНЕ

План управљања Споменика природе „Долина потока Бигар” за период 2016. – 2025. године, реализује се кроз годишње програме управљања којима се детаљно и прецизно дефинишу задаци, радови и активности, материјално-финансијски и организациони услови њиховог извршења.

Планиране задатке можемо груписати у 4 групе и то:

1. **Трајни задаци:** израда планских докумената и одлуке о накнадама за коришћење подручја, чување, обезбеђење унутрашњег реда, противпожарна заштита, обележавање, одржавање и уређење Споменика природе, мониторинг природних вредности, научно-истраживачки и образовни рад, промоција и презентација темељних вредности заштићеног подручја и културних добара, сарадња са локалним становништвом, локалном самоуправом и другим корисницима заштићеног подручја.
2. **Хитни задаци:** опремање чуварске службе и обележавање споменика природе.
3. **Приоритетни задаци:** уређење споменика природе у функцији развоја туристичке инфраструктуре.
4. **Одложени задаци:** формирање базе података .

План управљања конципиран је по годинама и планираним видовима рада који се могу груписати у:

#### 1. Израда планских докумената и аката:

- Правилник о унутрашњем реду и чуварској служби (субјект: управљач; динамика 2016. година);
- План управљања (субјект: управљач; динамика 2016. година, у 2025. години за наредни 10год. период);
- Годишњи програм управљања (субјект: управљач; динамика: сваке године се ради и то до 15. децембра текуће за наредну годину уз обавезу доставе Министарству надлежном за послове заштите животне средине на давање сагласности);
- Извештај о остваривању Годишњег програма управљања (субјект: управљач; динамика сваке године се ради и то до 15. децембра текуће за наредну годину уз обавезу доставе Министарству надлежном за послове заштите животне средине);
- Одлука о накнадама за коришћење природних вредности и услуга (субјект: управљач; динамика: 2016. године уз обавезу доставе Министарству надлежном за послове заштите животне средине на давање сагласности);

## **2. Обележавање Споменика природе „Долина потока Бигар“:**

- Обележавање спољне границе и границе I степена заштите Споменика природе (субјект: управљач; динамика обележавања 2016. и 2017. година);
- Израда, постављање и обнављање ознака-табли (субјект: управљач; динамика постављања 2016. и 2017. година).

## **3. Чување Споменика природе „Долина потока Бигар“:**

- Формирање чуварске службе (2016.год.);
  - Едукација и оспособљавање чувара;
  - Набавка опреме за рад чуварске службе;
- (субјект: управљач уз помоћ у суфинансирању од стране Министарства надлежног за послове заштите животне средине и других институција што ће се прецизирати Годишњим програмима управљања; динамика: 2016 – 2025. година).

## **4. Уређење Споменика природе „Долина потока Бигар“ :**

- постављање путоказа на околним путевима – 2 ком;
- постављање и одржавање смероказа у споменику природе – 4 ком;
- уређење прилаза заштићеном подручју;
- постављање информативних табли – 5ком;
- постављање и одржавање надстрешница са клупама и столовима -3 ком;
- постављање клупа за одмор крај пешачких стаза – 4 ком;
- постављање и одржавање корпи за отпатке, код надстрешница и клупа на стазама – укупно 7 ком;
- уређење ложишта за роштиљ код постављених надстрешница– укупно 3 ком;
- уређење бицикличких и пешачких стаза у дужини од 3,0км;
- уређење пешачких стаза у дужини од 1,5км;
- изградња пешачког моста на Шугринској реци испод водопада -1 ком;
- израда прелаза – брвна на потоку Бигар изнад горњег водопада –1 ком;
- реконструкција воденица – укупно 1 ком;

(субјект: управљач уз помоћ у суфинансирању од стране Министарства надлежног за заштиту животне средине и шумарство и других институција што ће се прецизирати Годишњим програмима управљања; динамика: 2016 – 2025. година).

## **5. Популаризација и презентација Споменика природе „Долина потока Бигар“:**

- израду брошура о споменику природе за заинтересовану јавност и посетиоце Споменика природе (2018. и 2019.године);
  - организовање и учешће у различитим акцијама посвећеним кањону Вратне, а поводом обележавања Светског дана вода, Светског дана биодиверзитета, Светског дана заштите животне средине, Светског дана туризма, и др.;
- (субјект: управљач и локална самоуправа уз помоћ у суфинансирању од стране Министарства надлежног за заштиту животне средине и шумарство и других институција

што ће се прецизирати Годишњим програмима управљања; *динамика*: 2016 – 2025. година).

**6. Израда пројектне документације за заштиту, коришћење, презентацију и одржив развоја Споменика природе „Долина потока Бигар“ :**

- пројекти, програми и планови на заштити Споменика природе;
- пројекти, програми и планови на уређењу Споменика природе;
- пројекти, програми и планови на презентацији и популаризацији Споменика природе;

(*субјект*: управљач, локална самоуправа и др. уз помоћ у суфинансирању од стране Министарства надлежног за заштиту животне средине и шумарство и других институција што ће се прецизирати Годишњим програмима управљања; *динамика*: 2016 – 2025. година).



**14. ФИНАНСИЈСКА СРЕДСТВА И МАТЕРИЈАЛНЕ ПРЕТПОСТАВКЕ ЗА ИЗВРШЕЊЕ  
ПОВЕРЕНИХ ПОСЛОВА УПРАВЉАЊА**

На основу члана 69. Закона о заштити природе („Сл. гласник РС“ бр. 36/09 и 88/10, 91/10 и 14/16) , финансирање заштићеног подручја обезбеђује се из:

- 1) средстава буџета Републике Србије, аутономне покрајине, односно локалне самоуправе;
- 2) средстава Зеленог фонда Републике Србије;
- 3) накнада за коришћење заштићеног подручја;
- 4) прихода остварених у обављању делатности и управљања заштићеним подручјем;
- 5) средстава обезбеђених за реализацију програма, планова и пројеката у области заштите природе;
- 6) донација, поклона и помоћи;
- 7) других извора у складу са законом.

Део буџетских средстава обезбеђује се из субвенција за заштићена природна добра од националног интереса, које се сваке године утврђују Законом о буџету Републике Србије и додељују управљачима заштићених подручја од националног интереса на основу посебне Уредбе Владе.

Право на коришћење ових средстава имају сви управљачи заштићених подручја од националног интереса, односно национални паркови и заштићена подручја проглашена уредбом Владе. Управљачи подnose захтев за доделу субвенција Министарству надлежном за послове животне средине и са тим Министарством закључују уговор о висини и начину коришћења односно намени тих средстава.

Политика расподеле средстава субвенција, у оквиру укупних средстава утврђених Законом о буџету, подразумева да Управљач заштићеног подручја у једној години може добити већа средства, а у другој мања, у зависности од значаја и приоритета субвенционисаних радова и активности, тако да та средства не морају имати континуирани раст у десетогодишњем периоду.

То значи да се лимити утврђени фискалном стратегијом на размену Министарства надлежног за послове животне средине, у оквиру кога су и средства субвенција, не морају нужно односити на појединачне кориснике субвенција, већ та средства појединим управљачима могу бити значајно умањена а другим повећана, уколико се ради о завршетку започетих или започињању нових пројеката који су од општег интереса.

У складу са планираним активностима и задацима које треба да изврши Управљач Споменика природе „Долина потока Бигар“ у оквиру Плана управљања Споменика природе „Долина потока Бигар“ за период 2016. – 2025. године процењено је да су неопходна финансијска средства у износу од:

Период 2016-2025	Учешће		Свега
	Управљач: ЈП „Србијашуме“	Буџета РС	
<b>динара</b>	<b>3.116.632</b>	<b>4.764.743</b>	<b>7.881.375</b>

Динамички план је сачињен тако да се направи континуирано финансирање радова без одређених великих колебања укупних трошкова по годинама.

Планирано је да учешће средстава из Буџета Републике Србије буде 60% директних трошкова. Разлику средстава до укупне вредности радова обезбеђује управљач из сопствене делатности и евентуално из приступних фондова по пројектима међународне заједнице.

Редни број	Институција	Износ средстава (динара)	%
1.	ЈП „Србијашуме“ Београд	<b>3.116.632</b>	40
2.	Министарство пољопривреде и заштите животне средине	<b>4.764.743</b>	60
Свега		<b>7.881.375</b>	100

План трошкова обухвата следеће:

1. **Трошкови на изради управљачких докумената** (правилник о унутрашњем реду, план управљања, одлука о накнадама, програм управљања и извештај о остваривању програма);
2. **Трошкови на обележавању** (спољне границе, табле - ознаке);
3. **Трошкови чувања** (брutto зарада чувара, материјални трошкови чувара попут набавке униформе, израде легитимације, набавке горива, опреме);
4. **Трошкови уређења споменика природе и околине** (инфотабле, путокази, стазе, мобилијар, ложишта, дрвени мостови и реконструкција воденица);
5. **Трошкови презентације резервата** (израда WEB презентације, штампање публикације за посетиоце).

Самостални референт за приватне шуме  
и заштиту животне средине и координатор  
на пословима ЗПДа  
*Николић Силвана, дипл.инг.шум.*

ДИРЕКТОР,  
ШГ“Тимочке шуме“Бољевац

*Ранко Шикања, дипл.инг.шум.*